

การวิจัย กับการพิสูจน์แก่นสาร ของ “ความเป็นได้” (1)

ศ.สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ เพิ่งจากเราไปเมื่อไม่นานมานี้ ผู้เขียนกลับมา นั่งนึกย้อนไปในอดีต ขณะที่ทำงานเป็นนักวิจัยสนาม ช่วยงานในโครงการของ รศ.ดร.สุภาพ พัส่อง และ ผศ.ดร.ทวีศักดิ์ เพื่อกลุ่มอยู่ที่สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ขณะนั้นท่านอาจารย์สุริวงค์ โยกย้ายจากมหาวิทยาลัยทักษิณไปประจำอยู่ที่นั่นด้วย

ในวัยที่เฉียด 70 ปีเข้าไปใกล้ทุกที ใครๆ ในขณะนั้นก็ต่างประหลาดใจ เมื่อรับรู้ว่ ศ.สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ กำลังเคี่ยวเข็ญภารกิจสำคัญอยู่ถึง 2 อย่างด้วยกัน อีกทั้งภารกิจนั้นก็ไม่ใช่เรื่องง่ายที่อาจารย์จะสามารถตัดสินใจและลงมือทำอย่างมีสมาธิอยู่ในสำนักงานส่วนตัวแถวชานเมืองสงขลาไม่ หากเป็นภารกิจที่จะต้องประสานงาน และติดตามกับคนแทบทุกรุ่นอย่างใกล้ชิด และยิ่งหนักเข้าไปอีกเมื่อคนแทบทุกรุ่นที่ว่านี้กระจายตัวอยู่แทบทุกจังหวัดในภาคใต้

ภารกิจสำคัญของ ศ.สุริวงค์ในขณะนั้นคืองานวิจัยภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2 โครงการใหญ่ด้วยกันคือโครงการ “ภูมิปัญญาทักษิณจากวรรณกรรมและพฤติกรรม” ซึ่งกำลังงวดเข้ามาทุกที กับโครงการ “แผนที่ภูมิทัศน์ภาคใต้: ฐานเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม” โดยโครงการแรกอาจารย์สุริวงค์มีทีมนักวิจัยที่ต้องประสานด้วยเกือบ 100 คนทั่วประเทศ ขณะที่โครงการหลังนักวิจัยรวมทั้งสิ้นเกือบ 200 คนทั่วประเทศเช่นเดียวกันทั้งหมดนี้มีทั้งนักวิชาการ อาจารย์มหาวิทยาลัย นักวิจัยอิสระ ตลอดจนนักศึกษาปริญญาตรีและปริญญาโท

หากกล่าวเฉพาะในส่วนของวรรณกรรม กล่าวได้ว่า การเคลื่อนไหวของอาจารย์สุริวงค์และคณะนักวิจัยเป็นความเคลื่อนไหวเพื่อการสำรวจตรวจตราวรรณกรรมท้องถิ่นครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่งของภาคใต้ หลังจากเคยมีการเคลื่อนไหวอย่าง

คึกคักมาแล้วในนามของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดต่างๆ เมื่อทศวรรษที่ 2520 จนกระทั่งปัจจุบันศูนย์วัฒนธรรมเหล่านี้หมดพลัง กลายเป็นศูนย์เก็บเอกสารชำรุดในสายตาของคนรุ่นใหม่ๆ และเป็น “ป่าช้าวรรณกรรม” ในสายตาของนักวิชาการด้วยกัน ทั้งๆ ที่หากรวบรวมวรรณกรรมจากศูนย์วัฒนธรรมเหล่านี้มาทั้งหมดก็จะพบปริมาณวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้นับ 10,000 ฉบับ ปริมาณที่มากมายเช่นนี้ ย่อมไม่ใช่เรื่องธรรมดา หากควรเป็นนัยยะที่สำคัญบางประการในการคืบและประวัติศาสตร์ของภาคใต้ ผู้ที่เห็นนัยยะดังกล่าวนี้ก็ไม่ใช่ว่าใครที่โหน หากแต่เป็นคนที่ทำงานหนักมาตลอดทั้งชีวิตอย่าง ศ.สุธิววงศ์ เช่นเดิม ปริมาณวรรณกรรมที่มากมายเหล่านี้ดูเหมือนจะสวนทางกับข้อสันนิษฐานของนักวิชาการบางท่านเกี่ยวกับข้อความในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงซึ่งกล่าวถึงปราชญ์ในกรุงสุโขทัยว่าล้วนแต่ “ลูก” จากเมืองนครศรีธรรมราชมา ว่าอาจเป็นเพียงโวหารกวีเท่านั้น นั่นก็คือพิจารณาจากวรรณกรรมจำนวนมาก ศ.สุธิววงศ์ ได้สันนิษฐานถึงความเป็นปราชญ์ของนักประพันธ์ชาวภาคใต้ และ

เมื่อพิจารณาไปถึงเนื้อความก็ยิ่งเห็นชัดเจนว่าปราชญ์ทางภาคใต้นั้นสร้างสรรค์วรรณกรรมทางพุทธศาสนาอย่างผู้เข้าใจพุทธอย่างแท้จริง อีกทั้งยังมองเห็นประวัติศาสตร์ภาคใต้ว่าสัมพันธ์กับลังกาอย่างใกล้ชิดมากกว่าที่เข้าใจกันดั้งเดิม

เพื่อพิสูจน์สมมติฐานนี้ ศ.สุธิววงศ์ ได้หยิบยกเอาวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่อง “พระปรมัตต์คำกาพย์” ขึ้นมาเป็นตัวแบบ ก่อนจะค่อยๆ เคาะๆ ค่อยๆ เค้นจนที่สุดสามารถพิสูจน์สมมติฐานได้ว่าข้อความในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ที่ว่า “พ่อขุนรามคำแหงกระทำไอยทานแก่มหาเถรสังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตรย หลวกกว่าปุครูในเมืองนี้ ทุกคนลูกแต่เมืองศรีธรรมราชมา” ไม่ใช่โวหารกวีอย่างที่มั่นคงตั้งข้อกังขา

เรื่อง “พระปรมัตต์คำกาพย์” ซึ่ง ศ.สุธิววงศ์ พงศ์ไพบูลย์ หยิบมาเป็นตัวแบบในการศึกษาประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาภาคใต้เป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาที่แพร่หลายมากเมื่อรัชกาลที่ 3-5 พบฉบับคัดลอกทั้งที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์และชำรุดเล็กน้อยไม่น้อยกว่า 30 ฉบับ และที่ชำรุดขาดหายอีกมาก ทั้งหมดนี้กระจายอยู่ในชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง ภูเก็ต พังงา และปัตตานี ฉบับที่เก่าแก่ที่สุดมีอายุ พ.ศ. 2385 ฉบับล่าสุด พ.ศ. 2531

ข้อค้นพบประการหนึ่งที่สำคัญและบ่งชี้ถึงความลึกล้ำด้านภูมิปัญญาศาสนาของปราชญ์ใต้ที่อาจารย์สุธิววงศ์นำเสนอก็คือสารัตถะของวรรณกรรมเรื่องนี้ที่เกี่ยวข้องกับอรรถธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมพุทธศาสนาเรื่องอื่นๆ ที่มีมาก่อนอย่างพิสดาร เช่น เกี่ยวโยงกับคัมภีร์ขันธ์วิภังคินีที่ว่าด้วยสรีรศาสตร์ซึ่งสัมพันธ์กับอายุรเวทตามแนวพุทธศาสนา เกี่ยวโยงกับวัตตติงสการที่ว่าด้วยเบญจขันธ์ และการปลงกัมมัฏฐานเพื่อหยั่งเห็นอนิจจังของสังขารธรรม

เมื่อพิจารณาจากด้านผู้ส่ซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชน
สิ่งที ศ.สุถิวศ์ค้นพบก็คือความเข้าใจ ตลอดจน
ความนิยมในวรรณกรรมเรื่องนี้ส่งผลให้เกิดคตินิยม
ในการคัดลอกวรรณกรรมเป็นระบบแบบแผนเดียวกัน
นอกจากนั้นอุบาสกอุบาสิกาที่ยังนิยมปลูกฝังให้
บุตรหลานของตนท่องจำวรรณกรรมเรื่องนี้กระทั่ง
สามารถถ่ายทอดพระปรมัตถ์สำนวนหนึ่งให้แก่ท่าน
พุทธทาสจนหลงเหลือไว้ให้ได้ศึกษากันจนปัจจุบัน

ขณะเดียวกันในด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้
ซึ่งสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์สังคมการเมืองของ
ภาคใต้ พระปรมัตถ์คำกาพย์ก็สะท้อนให้เห็นว่านับ
ตั้งแต่ พ.ศ.2310 มาแล้วที่วัฒนธรรมการเรียนรู้
ผ่านภาษาบาลีและอักษรขอมน้อยลงเรื่อยๆ จน
ส่งผลกระทบถึงความเข้าใจซาบซึ้งต่อคัมภีร์และ
แก่นธรรมทางพุทธศาสนาอย่างชัดเจน กล่าวคือ
คติธรรมความเชื่อทางพุทธศาสนาส่วนใหญ่ในกระแส
ความเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ผ่องถ่ายมาจากประเพณี
และการตีความในระดับชาวบ้าน พุทธศาสนิกชน
หันไปศรัทธาพุทธานุกรณมากกว่าธรรมานุกรณ
พิธีกรรมเชิงไสยเวทกลายเป็นฐานคติที่สำคัญและ
กลายเป็นตัวชี้นำวิถีชีวิต/ความเชื่อของผู้คน ผู้เขียน
พระปรมัตถ์คำกาพย์ดูเหมือนจะตระหนักถึง
สถานการณ์ดังกล่าวได้ จึงใช้อุบายผ่อนคลายด้วย

กลวิธีด้านวรรณกรรมอย่างแยบยล ให้บรรดาภิยา
ธรรมชุดใหม่ ผสานระหว่างภาษาธรรมและภาษากวี
อันถือเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่ง

การปรับปรนและแพร่กระจายในสถานการณ์
ดังนี้เองที่ส่งผลให้ต้นฉบับพระปรมัตถ์ฯ มีอยู่
มากมายหลายสำนวน และหลายชื่อเรียกตามแต่
ผู้คัดลอกและท้องถิ่นที่พระปรมัตถ์กระจายไปถึง
ในแง่นี้ จึงทำให้เห็นข้อเท็จจริงอีกประการว่า เมื่อ
เวลาผ่านไป แก่นธรรมในพระปรมัตถ์ก็ค่อยๆ เคลื่อน
เปลี่ยนไปตามพัฒนาการของสังคม เช่น ฉบับซึ่ง
มีอายุหลังฉบับเก่าที่สุด 53 ปี สะท้อนว่าชาวบ้าน
หวังผลจากพุทธศาสนาแตกต่างออกไป คือมีความ
ต้องการ ‘ผลลัพธ์’ จากการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี
มากขึ้น ซึ่งสวนทางกับฉบับฉบับเก่าแก่ที่เน้นมรรค
หรือทางข้ามชาติมากกว่าผล

เพื่อเชื่อมโยงกับวรรณกรรมร่วมสมัย ความเป็น
อนิจจังของพระปรมัตถ์คำกาพย์ดูเหมือนจะสะท้อน
ให้เราเห็นโดยนัยว่า วรรณกรรมอมตะนั้นเป็นสมบัติ
ของสังคม การเสพโดยชุมชนส่งผลต่อการสร้าง
ของชุมชน พระปรมัตถ์ฯจึงกระจายตัวอยู่แทบทุก
ส่วนของภาคใต้ มีสภาพความเป็น “ไฮเปอร์เท็กซ์”
(hypertext) ที่ไม่สิ้นสุด เป็นหน่อให้เกิดพระปรมัตถ์ฯ
ฉบับใหม่ๆ อีกนับไม่ถ้วน ■

